

Anexa nr. 2 la ordinul ministrului educației naționale nr. 5003 / 02.12.2014

MINISTERUL EDUCAȚIEI NAȚIONALE

**Programa școlară
pentru disciplina**

GEOGRAFIE

Clasa a IV-a

București, 2014

Notă de prezentare

Programa școlară pentru disciplina *Geografie* reprezintă o ofertă curriculară pentru clasa a IV-a din învățământul primar. Disciplina este prevăzută în planul-cadru de învățământ în aria curriculară *Om și societate*, având un buget de timp de 1 oră/săptămână. Programa de *Geografie* pentru clasa a IV-a reprezintă începutul studierii geografiei ca disciplină școlară. Ea își propune să îi introducă pe elevi în universul realității înconjurătoare care este, în mod esențial, la această vârstă, o realitate predominant observabilă.

Programa de *Geografie* are următoarele caracteristici:

- se bazează în mod predominant pe experiența concretă a elevului în orizontul lui de existență cotidiană;
- elementele prezentate formează, în ansamblul lor, o „introducere în geografie”, deoarece evidențiază aspectele geografice esențiale ale existenței cotidiene a elevilor și au un caracter minimal, introductiv;
- demersul de învățare pornește de la localitatea natală și ajunge la dimensiunile planetei, trecând prin spații de referință semnificative (orizontul local și apropiat, regiunea natală, județul natal, țara, continentul, planeta ca întreg);
- facilitează perceperea corectă a localizării unor evenimente care au loc simultan, dar în locuri diferite;
- metodologia principală o reprezintă trecerea succesivă de scară de la dimensiunile orizontului apropiat, până la cele ale planetei;
- presupune acordarea unei atenții deosebite reprezentării în plan a elementelor principale întâlnite prin trecerile de scară;
- își propune să asigure o legătură mai strânsă între geografie, domeniul științelor naturii, matematică și istorie.

În acest context, programa oferă premisele pentru construirea unei reprezentări coerente și ierarhizate spațial a realității înconjurătoare, de la nivelul localității natale, până la dimensiunile planetei.

Structura programei școlare include următoarele elemente:

- Notă de prezentare
- Competențe generale
- Competențe specifice și exemple de activități de învățare
- Conținuturi
- Sugestii metodologice

Competențele reprezintă, în acest moment și la acest nivel, finalitățile studierii disciplinelor școlare din învățământul primar. Ele reprezintă ansambluri de cunoștințe, abilități și atitudini, care se dezvoltă prin învățare. Dobândirea acestor competențe de către elevi poate fi verificată în diferite situații de viață sau de învățare.

Competențele generale reprezintă decupajul de finalități proprii acestui domeniu, corespunzătoare clasei a IV-a. Ele aparțin unui sistem supraordonat de competențe generale ale geografiei școlare, care se urmăresc pe întregul parcurs al școlarității obligatorii. Competențele generale pentru clasa a IV-a reprezintă un nivel elementar al competențelor generale ale disciplinei școlare în ansamblul ei.

Competențele specifice se formează pe parcursul clasei a IV-a și sunt derivate din competențele generale ale acestui nivel. Competențele specifice sunt însoțite de sugestii de activități de învățare, considerate exemple, cadrul didactic având posibilitatea de a diminua, de a extinde sau de a diversifica activitățile de învățare propriu – zise, în conformitate cu experiențialul educațional propriu și al colectivului de elevi.

Conținuturile învățării sunt organizate pe trei mari domenii, care reprezintă, în același timp, trei mari decupaje de scară ale realității percepute, de la localitatea natală la planetă: (a) orizontul local și apropiat; (b) spațiul geografic al României; (c) România în Europa și în lume. Urmărirea acestor decupaje permite:

- perceperea simultaneității unor evenimente, care se produc în locuri diferite;
- axarea demersului de cunoaștere, atât pe observarea directă, cât și indirectă a realității înconjurătoare;
- realizarea unui demers introductiv în geografie, prin care să fie construită o imagine integratoare, într-un an școlar, de la dimensiunea spațiului de locuire directă, până la dimensiunea spațiului de locuire a umanității;
- componentele principale sunt ordonate și organizate în sisteme spațiale supraînscrise:
 - **elemente ale orizontului local și apropiat:** orizontul apropiat, orizontul local, regiunea, localitatea, caracteristicile observabile ale orizontului local, trecerea de la localitate la regiune și la țară;
 - **elemente de geografie a României** (redate într-o formă sintetică, esențială și referențială);
 - **România în Europa și pe glob** (cu elemente semnificative ale poziționării și situării țării noastre în contextul continentului și al lumii contemporane).

Sugestiile metodologice cuprind recomandări de organizare a instruirii, în conformitate cu logica acestei discipline școlare, activitățile de învățare și posibilitățile elevilor. Acestea au un caracter orientativ și cuprind un set de sugestii minimale pentru organizarea instruirii. Elementul metodologic principal îl reprezintă valorificarea componentelor programei în proiectarea instruirii.

Competențe generale

- 1. Prezentarea realității observabile, cu ajutorul terminologiei generale și specifice**
- 2. Utilizarea elementelor semnificative din matematică, științele naturii și disciplinele sociale, în înțelegerea realității înconjurătoare**
- 3. Relaționarea realității înconjurătoare cu reprezentarea ei cartografică**
- 4. Dezvoltarea interesului pentru cunoașterea orizontului local, a țării și a lumii contemporane**

Competențe specifice și exemple de activități de învățare

1. Prezentarea realității observabile, cu ajutorul terminologiei generale și specifice

Clasa a IV-a
<p>1.1. Identificarea unor termeni geografici în texte/contexte/situații de învățare diferite</p> <ul style="list-style-type: none">- recunoașterea unor termeni care reflectă realitatea observabilă în texte din manual/ texte complementare- notarea și explicarea unor termeni citați sau desprinși dintr-un mesaj oral
<p>1.2. Precizarea, în cuvinte proprii, a sensului termenilor geografici de bază</p> <ul style="list-style-type: none">- redarea, în formulări proprii, a semnificației termenilor identificați în manual/texte complementare/denumiți de profesor- utilizarea termenilor geografici de bază în enunțuri proprii referitoare la elemente observate- notarea unor formulări proprii simple, referitoare la termeni identificați/desprinși dintr-un mesaj oral- definirea, în formulări proprii, a sensului termenilor de bază învățați
<p>1.3. Utilizarea termenilor geografici simpli în contexte cunoscute</p> <ul style="list-style-type: none">- completarea unor texte lacunare, cu termeni adecvați- reformularea unor texte, cu păstrarea sensului termenilor învățați- elaborarea unui text pe baza unei realități studiate sau a unei imagini, după un model dat- elaborarea unui text pe baza unei structuri date, folosind corect termenii corespunzători

2. Utilizarea elementelor semnificative din matematică, științele naturii și disciplinele sociale, în înțelegerea realității înconjurătoare

Clasa a IV-a
<p>2.1. Aplicarea unor elemente și operații matematice minime în înțelegerea unor situații reale observate</p> <ul style="list-style-type: none">- măsurarea distanțelor în clasă, în școală, în orizontul local și apropiat cu instrumente de măsură adecvate (riglă, ruletă, compas etc., exprimate în unități standard și nonstandard)- utilizarea scării de proporție- realizarea unor planuri simple ale clasei și ale școlii, utilizând forme geometrice simple- calcularea unor arii ale figurilor geometrice care au corespondent în realitate- calcularea unor distanțe pe hărți la scări diferite
<p>2.2. Aplicarea unor elemente și cunoștințe dobândite la alte discipline (științe ale naturii, istorie, științe sociale) în descrierea și explicarea realității înconjurătoare</p> <ul style="list-style-type: none">- descrierea unor elemente și fenomene din mediul înconjurător (circuitului apei în natură, modificările vegetației etc.)- gruparea obiectelor (corpurilor) identificate prin observare în diferite categorii, pe baza unor criterii specifice- aplicarea unor cunoștințe de cronologie la succesiuni de fenomene din realitatea observată- identificarea modificărilor geografice observabile din realitatea înconjurătoare (anotimpuri, evoluția vegetației etc.)- corelarea unor fenomene observabile cu intervale cunoscute de timp (o zi, o săptămână, o lună, un an)- gruparea elementelor geografice observate pe hărți la diferite scări (harta României, a Europei și pe planiglob) în raport cu anumite criterii indicate

Clasa a IV-a

2.3. Identificarea unor fenomene și procese cu caracter geografic din mediul înconjurător al orizontului local, al regiunii, țării și continentului

- *identificarea unor elemente și fenomene pe baza informațiilor din experiențialul cotidian*
- *explicarea repartiției unor elemente geografice în diferite situații de spațiu și timp*
- *gruparea fenomenelor și proceselor studiate, pe baza unor criterii diferite*
- *precizarea principalelor elemente observabile care formează realitatea geografică înconjurătoare*
- *utilizarea unor algoritmi de prezentare structurată a realității, la diferite scări (orizont local, regiune, țară, Terra ca întreg)*

3. Relaționarea realității înconjurătoare cu reprezentarea ei cartografică

Clasa a IV-a

3.1. Identificarea poziției elementelor reprezentate pe hartă

- *identificarea unor elemente naturale și socio-economice reprezentate pe un suport cartografic*
- *identificarea poziției obiectelor pe planul clasei, planul școlii și al localității*
- *identificarea poziției unor elemente naturale și socio-economice pe harta regiunii, a României, Europei sau pe planiglob*
- *exprimarea poziției obiectelor identificate, cu ajutorul punctelor cardinale sau prin raportare reciprocă*

3.2. Utilizarea semnelor și a altor reprezentări convenționale

- *citirea și înțelegerea semnelor și a altor reprezentări convenționale utilizate pe hărți ale orizontului local, localității și regiunii*
- *utilizarea semnelor convenționale utilizate pe hărți ale orizontului local, ale țării, ale Europei și ale lumii*
- *citirea și înțelegerea altor reprezentări convenționale specifice (altitudini, limite, areale, zone de vegetație etc.)*
- *explicarea, în cuvinte proprii, a legăturii dintre un element și semnul convențional corespunzător*
- *realizarea unui text cu conținut geografic pe baza citirii hărții și a semnelor convenționale*

3.3. Raportarea corectă a poziției unor elemente pe reprezentările cartografice

- *precizarea poziției școlii pe hărți ale localității*
- *precizarea poziției localității în cadrul regiunii și al țării*
- *precizarea poziției țării pe hărți ale Europei și ale lumii*
- *identificarea poziției țărilor vecine, pe hărți diferite*
- *identificarea elementelor reprezentate pe hărți la scări diferite*

3.4. Utilizarea unor reprezentări grafice și cartografice simple

- *realizarea unor schițe, pe baze empirice, ale regiunii înconjurătoare*
- *explicarea unor elemente redată în forme grafice*
- *construirea planului clasei, al școlii și al cartierului*
- *localizarea unor elemente pe hărți de contur, la diferite scări*

4. Dezvoltarea interesului pentru cunoașterea orizontului local, a țării și a lumii contemporane

Clasa a IV-a

4.1. Dezvoltarea curiozității de cunoaștere a elementelor geografice caracteristice orizontului local, țării și lumii contemporane

- *explorarea unor surse de informare noi și alternative pentru lărgirea orizontului de cunoaștere*
- *raportarea spațială a unor evenimente și fenomene care au loc în timp real în orizontul local, în țară, în Europa și în lume*

4.2. Dobândirea interesului pentru înțelegerea rolului mediului înconjurător pentru viața și activitatea societății

- *înțelegerea necesității protecției mediului de viață*
- *participarea la activități de conservare a mediului*
- *formarea unei atitudini civice referitoare la cunoașterea, conservarea și protecția mediului*

4.3. Dezvoltarea interesului pentru cunoașterea și înțelegerea diversității naturale și umane

- *prezentarea unor elemente observabile referitoare la diversitatea naturală și umană (peisaje, grupuri și colectivități umane etc.)*
- *afirmarea respectului pentru diversitatea naturală și umană*

Conținuturi

Domenii	Clasa a IV-a
Elemente de geografie a orizontului local și apropiat	Orizontul apropiat <ul style="list-style-type: none"> - Clasa, școala, cartierul, localitatea - Orientarea și distanțele în orizontul apropiat - Planul clasei, al locuinței, școlii, cartierului și localității
	Orizontul local <ul style="list-style-type: none"> - Orizontul, linia orizontului, punctele cardinale - Hărți ale orizontului local
	Caracteristici generale observabile ale orizontului local <ul style="list-style-type: none"> - Relief, hidrografie, vegetație - Populație, așezări, activități ale oamenilor
	Modificări observabile și repere de timp <ul style="list-style-type: none"> - Modificări observabile în realitatea înconjurătoare - Ora, ziua, săptămâna, anul - Calendarul
	De la orizontul local la țară <ul style="list-style-type: none"> - Localitatea natală - Regiunea înconjurătoare - De la orizontul local la regiune și țară
Elemente de geografie a României (a) Elemente de geografie generală	Limite și vecini
	Relieful: caracteristici generale și trepte de relief
	Clima, apele, vegetația, animalele și solurile
	Locuitorii și așezările omenești
	Activități economice <ul style="list-style-type: none"> - Resurse și activități industriale - Principalele produse agricole - Căi de comunicație
(b) Elemente de geografie regională	Marile unități geografice ale României – caracteristici generale (pe trepte de relief) <ul style="list-style-type: none"> - Carpații - Dealurile și podișurile - Câmpiile (inclusiv Delta Dunării)
	Caracteristici geografice ale regiunii în care este situat orizontul local <ul style="list-style-type: none"> - Elemente de prezentare ale unei regiuni (poziție, limite, caracteristici naturale, resurse și activități economice) - Caracterizarea regiunii (sau a regiunilor) din jurul orizontului local
	Organizarea administrativă a României <ul style="list-style-type: none"> - Organizarea administrativă actuală - Orașul București – caracterizare geografică - Caracterizarea geografică a județului și a localității în care este situat orizontul local

Domenii	Clasa a IV-a
România în Europa și pe glob	România în Europa <ul style="list-style-type: none"> - Poziția geografică a României în Europa: limite și vecini - Țările vecine: denumire, capitală
	Europa – un continent al planetei <ul style="list-style-type: none"> - Europa – scurtă caracterizare geografică - Europa și România – elemente comune - Uniunea Europeană
	Terra – planeta noastră <ul style="list-style-type: none"> - Caracteristici generale (formă, mărime, mișcări) - Continente și oceane
	Terra – o planetă a sistemului solar <ul style="list-style-type: none"> - Planiglobul – imaginea Terrei

Sugestii metodologice

Componentele programei formează un sistem, în sensul că reprezintă părți strâns legate între ele, cu o importantă coeziune internă, care creează premisele realizării unui proces educațional de calitate.

Influența elementelor esențiale ale acestei programe asupra organizării procesului de învățământ se manifestă prin:

- concretizarea ideii percepției corecte a simultaneității unor evenimente care se produc în locuri diferite, de la localitatea natală, la planetă;
- axarea demersului de cunoaștere pe activități care își propun să dezvolte observarea directă a fenomenelor și raportarea acestora la modalitățile de reprezentare spațială;
- caracterul sintetic, selectiv și esențializat al experiențelor de învățare în structuri succesive, determinate de organizarea conținuturilor (orizontul local, regiune, țară, Europa, Terra);
- realizarea unui demers introductiv în geografie, prin treceri de scară de la localitatea natală, la planetă;
- dimensionarea optimă a conținuturilor și a informației, astfel încât acestea să nu ducă la supraîncărcare.

După cum se poate observa, conținuturile au un caracter strict esențializat. Programa consemnează doar cadrul general al conținuturilor oferite, fără a avea detalieri factuale. Cele trei mari secvențe au întinderi care pot fi apreciate într-un mod diferit, dar care sugerează acordarea unor resurse de timp echilibrate, astfel încât să existe o proporție corespunzătoare între elementele de geografie locală, de geografie a României și de raportare a României la continent și planetă. Conținuturile sunt ordonate într-o structură concentrică, având ca punct de plecare (centru) localitatea natală și limită exterioară planeta ca întreg. Elementele acestei structuri concentrice sunt: orizontul apropiat, orizontul local, regiunea, unitatea administrativă, țara, continentul, planeta. Succesiunea conținuturilor sugerează principalul element al programei școlare: un parcurs de învățare care începe cu localitatea natală și se finalizează cu planeta.

După cum este cunoscut, activitatea principală a cadrului didactic care are ca obiect realizarea unui proces educațional pe o anumită disciplină școlară o reprezintă *aplicarea programei școlare* sau, într-un sens mai larg, *aplicarea curriculumului școlar*. De aici rezultă și ideea de „aplicare a curriculumului școlar în ansamblul său” (sistemul de competențe generale și specifice, conținuturile oferite și elementele metodologice) și nu doar lista de conținuturi.

Programa în sine nu duce la realizarea unui proces educațional de calitate. Pentru o învățare performantă este necesară concretizarea elementelor programei în activități de învățare relativ simple, ordonate după o anumită strategie, în urma parcurgerii cărora să existe un progres semnificativ, evaluabil. În această perspectivă, un rol foarte important îi revine cadrului didactic, prin lectură atentă a programei, înțelegerea mesajului acesteia și concretizarea elementelor componente.

După cum rezultă din programa școlară, studierea acestui obiect de învățământ își propune să le faciliteze elevilor accesul spre domeniul geografiei, printr-un sistem de competențe, activități de învățare și conținuturi. Elementul principal îl reprezintă mai puțin oferirea unor adevăruri elaborate, ci mai mult *sugerarea unei căi de interpretare a realității observate, direct sau indirect*.

Studierea geografiei la acest nivel se realizează, în mod predominant, pe *observarea directă a realității înconjurătoare sau a unor imagini oferite*. Pe baza acestora pot fi puse în evidență anumite caracteristici ale elementelor analizate. Este un demers preponderent exploratoriu, care își propune:

- observarea atentă a elementelor ce formează realitatea înconjurătoare;
- înțelegerea și explicarea elementelor observate;
- interpretarea unor hărți diferite și grafice.

Prin natura obiectului de învățământ există o puternică dimensiune interdisciplinară atât a conținuturilor, cât și a metodei de investigație. Acest obiect oferă o imagine coerentă a realității înconjurătoare și o metodă integratoare de analiză a acesteia, bazată pe observarea ei directă.

Pentru dobândirea competențelor specifice asumate de programa școlară, sunt sugerate o serie de activități de învățare, care au un caracter orientativ, în sensul că recomandările nu epuizează diversitatea acestora.

Activitățile menționate mai sus se pot nuanța și concretiza în raport cu elementele oferite de conținuturile parcurse. În acest context, varietatea activităților de învățare este mult mai mare și poate nuanța foarte mult schema generală prezentată mai sus. Există, de asemenea, posibilitatea realizării unor activități de învățare cu un caracter mai puțin clasic: jocul de rol, activitatea practică, activități extrașcolare, portofoliile, investigațiile.

Strategii didactice

Combinarea resurselor metodologice și obiectuale (metode și mijloace) în raport cu finalitățile asumate și factorul timp permite realizarea unor structuri de învățare de tipul strategiilor didactice. Acestea sunt foarte mult influențate de stilul de predare al cadrului didactic.

Pot fi utilizate următoarele abordări ale instruirii, de tipul strategiilor:

- **strategii inductive**, pornind de la elementele observabile direct, la cele observabile indirect și de la orizontul apropiat, la dimensiunile planetei; această strategie are la bază o dimensiune observațională evidentă (realizată asupra orizontului local, al regiunii și al țării), de unde se trece spre o abordare mediată de suporturi cartografice și imagini;
- **strategii deductive**, pornind de la dimensiunile planetei, la părți ale continentelor, regiunilor și chiar la orizontul local; acestea se referă la prezentarea unor fenomene generale, cu reflectare în orizontul local;
- **strategii narrative și demonstrative**, prin care cadrul didactic, utilizând resurse corespunzătoare, prezintă, explică și, eventual, demonstrează, elemente ale conținuturilor disciplinei școlare;
- **strategii euristice**, care presupun observarea și identificarea unor elemente, fenomene, structuri și sisteme din realitatea observată, cu posibilitatea construirii unor explicații minimale;
- **strategii conversaționale**, realizate prin discuții profesor – elevi, pe baza unor elemente oferite (texte, hărți, imagini).

Proiectarea instruirii

Aceasta cuprinde două niveluri obligatorii: planificarea anuală și proiectarea unităților de învățare.

Proiectarea anuală poate fi realizată în raport cu metodologia cunoscută și aplicată și în prezent, care presupune segmentarea conținuturilor pe unități de învățare, alocarea unor resurse de timp corespunzătoare acestora, asumarea unor anumite competențe specifice și poziționarea unor momente de evaluare. Toate acestea trebuie să fie corelate cu structura anului școlar.

În proiectarea unităților de învățare se au în vedere și elemente metodologice explicite, resurse obiectuale și detalieri ale conținuturilor.

Conținuturile în forma lor actuală, raportate la structura anului școlar (cu două semestre egale), facilitează o proiectare a instruirii pe patru unități de învățare (câte două în fiecare semestru):

- Orizontul local și apropiat;
- România – elemente de geografie generală;
- România – elemente de geografie regională;
- România în Europa și pe glob.

Evaluare

Evaluarea se realizează în condițiile îmbinării exigențelor presupuse de competențe cu existența calificativelor. Trebuie să predomină evaluarea continuă, utilă atât stabilirii nivelului de dobândire a competențelor de către elevi, cât și reglării procesului de instruire de către cadrele didactice.

Evaluarea continuă are în vedere segmentele reprezentative ale conținuturilor și toate competențele specifice. Evaluarea sumativă se poate realiza la sfârșitul fiecărei unități de învățare (ceea ce este obligatoriu, conform definiției acesteia). Evaluarea finală va trebui să aibă în vedere toate competențele specifice și elemente relevante ale conținuturilor.

Sarcinile de evaluare presupuse atât de testele scrise cât și de evaluarea orală trebuie să aibă o relevanță precisă în identificarea modului de atingere a fiecărei competențe specifice.

Pot fi utilizate și instrumente complementare, care au în același timp un profund caracter formativ. Acestea sunt: proiectul, portofoliul, observarea sistematică, autoevaluarea.

Proiectul sugerează abordarea unei teme cu un anumit caracter individualizat, care să vizeze posibilitățile de înțelegere a orizontului local. Tematica proiectelor poate să fie foarte diversă. Această evaluare este posibilă pentru semestrul I.

Portofoliul poate să fie utilizat într-o măsură mai mare în semestrul al II-lea, datorită referențialului mai extins (județe, țări, continente). Aceasta presupune o activitate de selectare și structurare a informațiilor, imaginilor, hărților referitoare la o anumită temă. Structura portofoliului este importantă, deoarece sugerează și conduce demersul activității independente, care se finalizează prin acest rezultat obiectual.

Grupul de lucru

Steluța DAN	Ministerul Educației Naționale
Octavian MÂNDRUȚ	Institutul de Științe ale Educației
Cristina PÂRVU	Centrul Național de Evaluare și Examinare
Cătălina HOMEGHUI	Școala Gimnazială „Coresi” Târgoviște
Anicuța TODEA	Inspectoratul Școlar al județului Cluj